

HET LAATSTE MAALTJE

In gedachten verzonken keek ik uit het raam naast de lift op de elfde, hoogste verdieping van De Abrikoos. Tegen de schemerachtige hemel, hoog boven de kale boomkruinen, joegen krijsende meeuwen elkaar op. Hoewel het nog geen vijf uur was, brandden onder mij de straatlantaarns al en hadden de automobilisten hun koplampen ontstoken. De stilte in de gedempt verlichte gang van de serviceflat werd nauwelijks verstoord door het hortende en stotende verkeersrumoer dat van heel ver leek te komen. Ik zou hier uren kunnen blijven staan, kijkend naar de nachtval, de lichten van kantoren en ziekenhuizen, en de figuurtjes van fietsers en brommerrijders die in groepjes of alleen naar huis reden, dik ingepakt tegen de regen, elk zich verheugend op een gezellige avond. Een bus met bedampte ramen stopte bij de halte naast de glasbak, wachtte even ronkend en werkte zich vervolgens weer brutaal tussen de auto's. Die moesten dit wel pikken omdat die bus veel meer woog en van de gemeente was.

Zo leunde ik daar tegen de muur naast het raam en bestudeerde het cactusplantje dat iemand in de vensterbank had gezet, een glanzend geelgroen bolletje met fijn stekelhaar dat verloren ging in het kolossale gebouw maar dapper standhield. Ik dacht aan Willy die thuis op me wachtte, aan de route die ik zou fietsen en aan de boodschappen die ik moest halen. Met een half oor luisterde ik naar het diepe metalen gerommel, onregelmatige gezoem en doffe gebonk uit de liftkoker, toen ik achter mijn rug een nauwelijks hoorbaar gedruis meende op te vangen. Ik draaide me om en schrok. Tegen het matglazen vlak van de nooddeur aan het andere eind van de gang tekende zich het silhouet af van een mager, gebogen wezen, dat van boven en van achteren spookachtig werd belicht. Ik kneep mijn ogen samen: het leek een spiernaakte, stokoude dame. In het

bijna zwarte vlak van de dodekopkleurige vloerbedekking tilde ze iets op en bonsde het weer neer. Toen ze dichterbij gekomen was, herkende ik aan de haardracht de overbuurvrouw van Nieuwklap en haar grasparkiet Peter, mevrouw Humbert. Heel langzaam strompelde ze mijn kant op en duwde met boze, hakkende bewegingen een looprek voort, waarbij ze zachte, hijgende kreten slaakte. Ik zag nu ook dat ofschoon de armen, benen en schouders van de vrouw inderdaad onbedekt waren, ze wel enig ondergoed droeg: een zwart, groenachtig glanzend, satijnen hemdje met spaghetti-bandjes en een bijpassend broekje. De voeten waren in bruine stapers gestoken. Op een meter of tien afstand richtte Humbert zich op, wierp me een hautaine struisvogelblik toe en vroeg met hoog, bekakt stemgeluid: ‘Meneer, meneer, kunt u me vertellen waar ik het huismeestertje kan vinden?’

Ik wees naar een bord naast de liftdeur, waarop het telefoonnummer van de dienstdoende huismeester stond aangegeven.

Humbert riep: ‘Wat?’, legde de laatste meters sprintend af en bekeek het bord. Ze zwaaide met een arm en grauwde, alsof ze het nummer al tientallen malen tevergeefs had gedraaid. ‘Maar weet ú waar het huismeestertje is?’

Ongemakkelijk loerde ik naar de blauwrode en bruine vlekken en littekens op de witte steltbenen, die vast ooit sterk, lenig en gaaf waren geweest. Het vlees had aan stevigheid verloren maar vertoonde nog sporen van lange spieren en pezen. Ik schudde mijn hoofd ten teken dat ik geen idee had over de verblijfplaats van de huismeester.

Humbert trok haar neus op, kantelde haar kin en keek me enkele tellen doordringend aan. Ze had zich keurig opgemaakt, oorknopjes ingedaan en een gouden leesbrilletje opgezet. Onvervaard staarde ik terug in de pinnige, lichtblauwgrijze ogen.

‘Niemand kan het me zeggen,’ zei de vrouw bitter en begon het looprek moeizaam te keren, geconcentreerd en met kleine pasjes.

Ze omklemde het stuur met zo veel kracht dat de gelakte nagels in de handpalmen moesten prikken. Toen ze bijna in de goede positie stond om de rechte weg naar haar woning aan te kunnen vangen, merkte ze plots op: ‘Weet u, ik zat vroeger in de confectie.’ Deze ontboezeming verraste me en ik slaagde er niet in bijtijds iets uit te brengen. Op luide toon herhaalde Humbert haar mededeling. ‘Ja! Ja! Ik was mannequin,’ riep ze bits, ‘kunt u dat niet zien soms?’

‘Waar zou ik dat aan moeten zien?’ antwoordde ik.

Met een elegant, wuivend gebaar veegde ze een tros haar weg uit het gezicht. ‘Mijn loop! Mijn loop!’

Humbert was niet bijster populair in De Abrikoos. Ze werd er door haar burens van verdacht thermoskoffers met warme maaltijden, die elke middag omstreeks één uur door de jongens en meisjes van Tafeltje Dekje bij de deuren werden neergezet, achterover te drukken, om de schalen met eten eruit te halen en ze leeg terug te zetten. Een andere veelgehoorde klacht was dat ze bijna dagelijks bestek leende, maar nooit iets terugbracht. Deze dingen zetten kwaad bloed. Eenmaal was ik getuige van een confrontatie tussen Humbert en een van haar ganggenoten, Nieuwklap, om precies te zijn. Ik was bij haar de badkamer aan het doen toen er aangebelld werd. Nieuwklap zat de krant te lezen met Peter op haar schouder en vroeg of ik wilde opendoen.

Humbert, ditmaal keurig aangekleed in grijze rok en blouse met polkadotten, stapte zonder te groeten en tamelijk woedend de kamer binnen en vroeg om een lepel, zodat ze haar etensmaal kon gebruiken. Ze beweerde dat haar eigen zilveren bestek gestolen was door ‘mannelijks die ’s nachts door het raam naar binnen waren geklommen’.

Ontstemd trad Nieuwklap haar tegemoet. Ze had juist over Humbert lopen klagen. In een natuurfilm heb ik wel eens twee honderdjarige schildpadden gezien die een gevecht aangingen en

dit leek er een beetje op: zeer langzame, agressieve bewegingen, schokkerig gemanoeuvrere, haperende uitvallen, spanning in uitgerekte, gerimpelde nekken, en felle, wijd opengesperde ogen.

Na een kort schijnduel, waarin Nieuwklap in onafgemaakte zinnen haar grieven op een rijtje had gezet, en Humbert, de verbaasde blik afwisselend gevestigd op Peter, die als een dolle door het huis vloog, en op mij, die een dweil uitwring, net gedaan had alsof ze haar opponent niet kon verstaan, kreeg het mededogen toch de overhand over de verongelijkheid. Zuchtend was Nieuwklap naar de keuken gewaggeld, had een la opengetrokken en een lepel gegrepen.

‘Maar u brengt hem morgen terug, hè?’ had ze gevraagd terwijl ze het heft vasthield.

‘Maar natuurlijk, mevrouw,’ had de ander haar bezworen, ‘ja zeker, wat dacht u. Dank u zeer, dank u zeer.’ Humbert had een soort buiging gemaakt, haar belofte plechtig herhaald, en was teruggegaan naar haar eigen flat. Van de lepel is nooit meer iets vernomen.

September was een verrukking in de Kastelenbuurt: zacht licht, een beetje nevelig, de nawarmte van de voorgaande maanden, *Indian Summer*. Er werd nog volop gezeild, geroeid en gevist op de Nieuwe Meer en de Bosbaan. Op een van die middagen dat je liever door de bossen zou wandelen, om te kijken of er al paddenstoelen staan en om te genieten van de verblindende schittering op het water, de silhouetten van slaperig dobberende eenden en futen, de gestage warreling van zaden, pluizen en stukjes blad uit de warmgroene bomen, stuurde mijn cheffin me naar Humbert. Hoewel die een goede bekende van Thuiszorg was en veel van mijn collega’s haar woning al hadden geschrobd, was mij die eer nog nooit te beurt gevallen, omdat mevrouw Wittop, om trammelant te voorkomen, bij het opstellen van de roosters voor grote tehuizen zoals

De Wingerd de stelregel hanteerde: Niet meer dan één cliënt per gang. Voor je het wist, gingen de dames kletsen en vergelijken en dat leidde meestal tot niets goeds. Sinds Nieuwklap en haar parkiet het veld hadden moeten ruimen en De Abrikoos hadden verruild voor een verpleegtehuis, hoefde er niet meer gevreesd te worden voor zulke driehoeksverhoudingen.

Het was niet zonder melancholie dat ik op het afgesproken tijdstip aanbelde bij De Abrikoos. Er klonk gestoord, verward geschreeuw door de hallofoon, ruis, alsof ik een telefoonnummer in Vladivostok had gedraaid. Ik trompetterde mijn naam en het woord 'Thuiszorg' in de luidspreker.

'Wie? Wie is daar? Wie?' hoorde ik terug, waarop de verbinding wegviel. Wat is het toch moeilijk communiceren door een intercom. Toch scheen de andere partij begrepen te hebben wat haar te doen stond want terwijl ik zuchtend om me heen keek in de witbetegelde lobby met het bellenpaneel en de brievenbussen, hoorde ik het slot zoemen. Een ogenblik later steeg ik door de liftschacht omhoog naar de elfde verdieping. De gang lag er donker en verlaten bij. De vertrouwde woning van Nieuwklap en Peter was inmiddels betrokken door een jongere bejaarde, alsof het de gewoonste zaak van de wereld was, alsof Nieuwklap en Peter nooit hadden bestaan. Je had het te slikken. Niets is blijvend.

Ik belde aan bij mijn nieuwe cliënt. De deur ging open op een kier. Humbert keek naar me als naar iemand die je niet alleen kunt laten met het tafelzilver. 'Hallo? Wie bent u?'

Hoewel Wittop, die bij deze categorie cliënten bekendstond als mevrouw Klara, Humbert een halfuur van tevoren over mijn komst had ingelicht, was deze het alweer vergeten. In plaats van mijn identiteitsbewijs tevoorschijn te halen, wierp ik mijn natuurlijke charme in de strijd. Het was zaak meteen onomstotelijk de indruk te vestigen dat ik geen deel uitmaakte van de groep mannetjes die 's nachts door het raam binnenslopen.

Nadat ik Humbert ervan had overtuigd dat het veilig was om me binnen te laten, sloeg haar houding van het ene moment op het andere om naar ongeveinsde blijdschap. ‘O, god, wat een verassing! Een man, enig zeg!’ Ze gooide de deur wijd open en deed een slapstickachtige poging tot een buiging. ‘Komt u binnen, meneer. Het is een voorrecht, het is een voorrecht!’ Ze sloeg dubbel van het lachen als een meid van zeventien. ‘Een man nog wel, fantastisch!’

Het appartement deed ietwat haveloos en kaal aan. In de grijze vloerbedekking van het goedkoopste soort waren diepe sporen uitgesleten. Aan de binnenzijde van de voordeur hadden collega’s een vel papier geplakt met de woorden: ‘Mevrouw, denk aan uw looprek.’ Binnenshuis gebruikte Humbert het rek niet. Ze liep met een stok, die echter meer omhoog wees dan naar de grond. Met zwalkende tred ging ze me voor naar het woonvertrek. Halverwege realiseerde ze zich dat ze niet precies de reden wist van mijn komst. ‘Mevrouw Klara heeft me naar u toe gestuurd voor het huishouden, de was en de boodschappen,’ legde ik uit.

Dit nieuws verhevigde haar enthousiasme. ‘Oï, oï, oï, u komt me helpen? Echt waar? Wat een eer! U moet weten, mijn schoonzuster heeft een zoon die alles voor haar doet, maar ik heb niemand. Maar nu u bent gekomen, heb ik ook iemand. Hoera!’

Voor in de kamer stond een draaistoel van rood leer. Op sommige plaatsen was het leer gebarsten en pilde de vulling naar buiten. Ik zag nergens boeken, op een beduimelde pocket na op een met een Perzisch leggartje afgedekte bijzettafel, getiteld: *God leren kennen*. Op een houten console bij het raam, dat een weids uitzicht over de roomwitte, koelgrijze en beige bouwsels van de Kastelenbuurt bood, stond een bakelieten telefoon met draaischijf en hoekige hoorn, die leek te stammen uit de tijd van de kraantjespot en de stoeltjesklok. Het modernste in de kamer was het grijze alarmpaneel.

Ik probeerde Humbert in de stoel te dirigeren. Ze kwetterde druk en opgewonden, en leek ieder moment een duikeling te kunnen maken. Ook spiedde ze voortdurend om zich heen en zwaaide met haar armen, als iemand die zich verdedigt tegen een hommelt of bromvlieg, maar dan heel vertraagd.

Toen ze eindelijk zat, bleef ze deze merkwaardige, zwemmende bewegingen maken. ‘Zag u dat?’ riep ze met overslaande stem en wees naar een plek naast de bank waarop ik plaatsgenomen had. ‘Daar gaat-ie, langs uw hoofd.’ Ze giechelde. Ze dook ineen en verweerde zich, greep in de lucht met die typische damesmanier van zwaaien en graaien. ‘Het is zo gek. Daar had je het weer. Ze vliegen vlak langs me heen. Kunt u ze zien?’

‘Wat bedoelt u?’

‘Zwarte dingen, zwarte velden,’ lichtte ze toe, ‘het zijn net... beestjes. Het is zo mal, ze zijn er, maar toch zijn ze er niet, begrijpt u wel?’

‘Hoe lang hebt u daar al last van?’

‘Een dag... of twee dagen, een week, ik weet het niet... Dáár, weer een! Hij ging vlak langs uw wang! Het is zo irritant. Dan ben je op een late leeftijd en dan gaan ze je nog pesten ook.’ Omdat Humbert zich niet preciezer kon uitdrukken, vroeg ik beleefd of ik even een blik in het logboek mocht werpen.

Bij veel dementerende cliënten ligt een logboek. Hierin brengen de hulpverleners verslag uit van hun bevindingen. Niet iedereen is blij met de aanwezigheid van een boek waarin ze van dag tot dag notities over zichzelf kunnen lezen in de trant van: ‘Mevr. was weer erg lastig’, ‘De hr. kan een wasbeurt gebruiken. Hij stinkt’, ‘Mevr. erg in de war. Med. niet ingenomen. Toen ik ze wilde geven werd ze boos en spuwde ze in mijn gezicht.’ Mijn meest favoriete logboek aantekening aller tijden is wel: ‘Toen ik binnenkwam, trok meneer de dekens over zijn hoofd.’

Ook Humbert koesterde bedenkingen tegen haar logboek. ‘Het

logboek, jawel hoor, natuurlijk, natuurlijk...' luidde haar afstandelijke antwoord. Ze was in het geheel niet verbaasd toen ik precies wist in welke kast het werd bewaard. Mevrouw Klara had het me verteld. 'Ik lees er nooit in. Ze zullen wel over me zitten te kletsen...' Ze giechelde, sloeg slapjes naar de denkbeeldige horzels en riep met de stem van een meisje dat wordt geplaagd: 'Weg! Weg!'

Terwijl ik de grijze multomap opensloeg en de vanuit literair en informatief oogpunt weinig opzienbarende bijdragen ontcijferde, overviel ze me met een vraag: 'Wat is nou een *log-boek*? Wat betekent dat feitelijk: *log-boek*? Ik bedoel, wat wil dat nou zeggen, dat *log*?'

'Tsja,' verklaarde ik, 'dat is een term die stamt uit de scheepvaart. Een log is een ding dat men in vroeger tijden uit een schip in zee hing om de snelheid op te meten. Hieruit kon men de afgelegde afstand berekenen. Deze gegevens werden elke dag opgetekend in een boek, het zogenaamde logboek.'

Deze verklaring kon Humbert niet bevredigen. 'Ja. Dat weet ik. Dat hebben ze gezegd. Maar, alles goed en wel, we zitten hier toch niet in de scheepvaart?'

'Nee, daar hebt u gelijk in.'

'Hoera.' Haar stem klonk vreugdeloos. Somber keek ze voor zich uit. 'Niemand kan het je zeggen, hè... Niemand weet het...'

In de mij toebemeten uren, vier stuks, wilde ik afgezien van de boodschappen op zijn minst stoffen en stofzuigen, plus de badkamer en de keuken een beurt geven. Verder moest ik een was draaien, had ik in het logboek gelezen. Jammer genoeg was het vuile goed nergens te bekennen. Na een uur had ik nog haast niets gedaan behalve overal rond-, onder en in kijken. Humbert drentelde hierbij voortdurend om me heen, druk kwekkend en aandacht trekend. Ik probeerde haar terug te duwen in de stoel, maar ze stond steeds weer op. 'Ik heb geen zit over me,' klaagde ze.

Dan eerst maar stofzuigen, besloot ik berustend. ‘Waar staat de stofzuiger?’

‘In de gangkast,’ meende Humbert zich te herinneren.

‘En waar is de sleutel van de gangkast?’

Humbert keek me aan met een blik vol zelfverwijt. ‘Ik moet honderd strafregels schrijven: *Ik ben een sufferd.*’

‘Goed. Iets anders: er is vast wel een lapje waarmee ik stof kan afnemen.’

In een van de keukenkasten vond ik een sterk verouderd stofdoekenmandje met een paar beduimelde vodden. Toen ik er een uitnam, zag ik op de bodem iets metaligs glimmen. ‘Hé, een zilveren lepel!’ Dat heb je vaak met zoeken: je vindt wel van allerlei, maar het is niet wat je primair nodig hebt. Waar was die sleutel? Ik zeg altijd: Als je niet van zoeken houdt, moet je niet bij Thuiszorg willen werken. Want zelfs in het geval van betrekkelijk weinig bezittingen op een bescheiden oppervlak kan bijvoorbeeld een sleutel welhaast onvindbaar zijn.

Bij het afstoffen ontdekte ik dat de barometer, die defect was en altijd ‘zeer boos’ aanwees, voorzien was van een koperen strip met haakjes, aan een waarvan, nauwelijks zichtbaar tussen het nepwant onder het stuurwiel, een sleutel hing. Alle andere sleutels die Humbert me had kunnen aanwijzen had ik reeds uitgeprobeerd. Dit moest de juiste zijn, ik voorvoelde het.

Humbert volgde me naar de gang als een kind dat het einde van een sprookjesverhaal wil horen, en toen ik de deur had ontsloten en vanonder de meters een stofzuiger opgedolven, sloeg ze de handen ineen en liet een bevrijdende lach horen. ‘U bent me er eentje!’

Maar er was meer in de meterkast. Op de bodem zag ik uit een kussensloop een stukje zwart textiel met een groenige weerschijn steken – het satijnen hemd. Ik opende het sloop. Hij bevatte het vuile wasgoed en als bonus nog twee zilveren lepels. We juichten. ‘Daar heb je mannenogen voor nodig!’ kirkte Humbert.

Ik kon de wasmachine niet aan de praat krijgen. Weer een halfuur vermorst met het tevergeefs zoeken naar een handleiding voor het gebruik van het apparaat, dat eruitzag alsof het was geïmporteerd uit het Oostblok in de bloeiperiode van schakers als Petrosjan. Gejaagd liet ik de wastafel vollopen, kwakte de was erin en bracht de stofzuiger in gereedheid. Het ding sloeg aan met een gierend en tegelijk ratelend geluid. Stofwolken stegen op uit het achtereind. Hij zoog voor geen meter, zelfs de lichtste stofjes bleven rustig liggen. Ik onderwierp het apparaat aan een nader onderzoek. De zak was in geen jaren vervangen en van binnenuit geëxplodeerd. Haarspelden en grijze plukken haar en stof blokkeerden de slang. Waar waren de stofzuigerzakken? Verbeten ging ik op jacht en ten slotte dook ik ze op tussen de lakens in de linnenkast. Aan de slag!

Maar na luttele minuten hoorde ik Humbert vanuit de keuken roepen: ‘De theekopjes! Hoei-hoei!’ Een ketel floot snerpnd ter verhoging van de panieksfeer. ‘De thee! De thee!’ gilde de vrouw.

Tijd om in te grijpen, meende ik en stampte de stofzuiger weer uit.

‘Lukt het?’ vroeg ik.

Humbert trok de keukenlades een voor een woest open en knalde ze dicht. ‘Ik zoek me het habbibabbi,’ antwoordde ze. Het was vreemd haar bezig te zien. Af en toe wegduikend, of grijpend naar een passerend zwart veld, drukte ze op het zeepbakje als ze de kraan wilde opendraaien, en in plaats van de verwarmingsbron onder de ketel te doven, tastte ze de muur af naar het lichtkoord. ‘Het is zo mal hier, het spookt, het is net alsof het hier spookt.’

Weinig is zo eigen aan de cliënt-hulp relatie als de theeceremonie. Twee kopjes is standaard, met een koekje of een stukje chocola. Toen we dit binnen hadden, wachtten de boodschappen. Al met al hebben die ons anderhalf uur gekost, ook al omdat Humbert erop stond dat ik Wittop belde om te vragen of het echt wel mocht. Teruggekeerd deed ik op de hand snel het wasje, haalde bliksem-